

PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA CHET TILINI O'QITISHNING DOLZARB MUAMMOLARI

Xusainova Dilrabo Ibragimjanovna

Farg'ona viloyati yuridik texnikumi yuristlar uchun
ingliz tili fani o'qituvchisi. 3-darajali yurist.

+998932559924

@Xusainova_D

ANNOTATSIYA

Maqolada professional ta'lim muassasalarida chet tilini o'qitishda duch keladigan muammolar yoritilgan. Talabalar bilan olib borilgan tadqiqot natijalari taqdim etilgan bo'lib, ular til o'rganishdagi qiyinchiliklarni aniqlashga yordam beradi.

***Kalit so'zlar:** chet tili; ta'lim muammolari, bilim, o'qitish; texnikasi, lingvistik kompetensiya, sotsiolingvistik kompetensiya, ijtimoiy-madaniy kompetensiya, kommunikativ vaziyat.*

АННОТАЦИЯ

В статье описаны проблемы, возникающие при обучении иностранному языку в профессиональных учебных заведениях. Представлены результаты исследований, проведенных со студентами, которые помогают выявить трудности в изучении языка.

***Ключевые слова:** иностранный язык; воспитательные проблемы, познание, учение; методика, языковая компетентность, социолингвистическая компетентность, социокультурная компетентность, коммуникативная ситуация.*

KIRISH

So'nggi paytlarda jamiyatimizda chet tilining maqomi sezilarli darajada o'zgardi. Chet tillarini bilish zaruratga aylandi. Xalqaro aloqalarni faol rivojlantirish sharoitida bitiruvchining mehnat bozoridagi qiymati ko'p jihatdan uning til bilish darajasi bilan belgilanadi. Bugungi kunga kelib, dunyo miqyosida chet tillari sohasidagi ta'lim siyosati kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga qaratilgan.

Ilmiy adabiyotlarda chet tilini o'qitishning quyidagi tarkibiy qismlari aniqlanadi:

1) lingvistik kompetensiya - og'zaki va yozma shaklda barcha darajadagi til tizimini bilish, nutqda til birliklarining ishlash qoidalari, boshqa shaxsning fikrlarini adekvat izohlash va o'z mulohazalarini ifodalash qobiliyati;

2) sotsiolingvistik kompetensiya - til yordamida fikrni shakllantirish va shakllantirish usullarini bilish, shuningdek, nutq vaziyatining shartlariga, soʻzlovchining kommunikativ maqsadlariga qarab tildan foydalanish qobiliyati;

3) ijtimoiy-madaniy kompetensiya - ona tilida soʻzlashuvchilarning ijtimoiy va nutqiy xulq-atvorining milliy-madaniy xususiyatlarini bilish, muloqot jarayonida tildan foydalanish, urf-odatlar, xulq-atvor qoidalari, odob-axloq qoidalari va boshqalarga rioya qilish;

4) strategik (kompensator) kompetensiya - muloqot jarayonida til bilishning yetishmasligini, shuningdek, nutq va chet tilida muloqot qilishning ijtimoiy tajribasini toʻldirish qobiliyati;

5) ijtimoiy kompetensiya - boshqa odamlar bilan muloqot qilish istagi va qobiliyatida, kommunikativ vaziyatda harakat qilish va maʼruzachining kommunikativ niyatiga va vaziyatga muvofiq nutq qurish qobiliyatida namoyon boʻladi.

Shunday qilib, biz chet tilini (ingliz, nemis, fransuz va boshqalar) talabalar tomonidan alohida oʻquv intizomi sifatida qabul qilinmasligi, balki hayotiy zarurat deb qaralishi kerak, degan xulosaga kelishimiz mumkin. Chet tilini bilish inson hayotida yuqori oʻrinni egallaydi, chunki u zamonaviy hayotning ajralmas qismi, aloqa vositasidir. Chet tili oʻqitiladigan umumtaʼlim maktablari yoki professional taʼlim muassasalarida oʻqituvchilarning maqsadi oʻquvchilarning kommunikativ kompetensiyasini va uning tarkibiy qismlarini rivojlantirishdir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Chet tilini oʻqitish jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni aniqlash yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, bu yoʻlda ikkita asosiy toʻsiq bor. Ularni toifalarga boʻlish mumkin: psixologik va oʻquv- amaliy. Psixologik muammo shaxsning biron bir erishib boʻlmaydigan maqsadga erishishga hissiy bogʻlanishi yoki unga adekvat harakatlariga toʻsqinlik qiladigan toʻsiq sifatida qarashi. Bu muammoning sababi talabaning oʻziga ishonchi yoʻqligi boʻlishi mumkin. Bu bola oʻz bilimining ibtidoiyiligini koʻrsatishdan qoʻrqanida, notoʻgʻri tushunishni yoki tushunmaslikni istamasa (kamroq odamlarda topilgan) sodir boʻladi. Talabalar koʻpincha: “Bu men uchun emas, men buni qila olmayman” yoki “Ingliz tilini oʻrganish qiyin” deb aytadilar. Bunday fikr notoʻgʻri. Psixologik muammoning paydo boʻlishining keyingi sababi - bu til toʻsigʻi. Bu xato qilishdan qoʻrqish va oʻz nodonligini koʻrsatish bilan bogʻliq. Talabalar orasida iborani mukammal talaffuz qilish, birinchi marta gapni toʻgʻri qurish kerak boʻlgan perfeksionistlar bor. Ammo shuni tushunish kerakki, til oʻrganayotganda bu mumkin emas. Oʻrganishning dastlabki bosqichidagi bola xato qilishi mumkin va kerak. Bunga duch kelgan

tajribali o'qituvchi o'zining boshqaruv "texnikasini" topa oladi. Mening o'qituvchilik tajribam shuni ko'rsatadiki, bayonot paytida talabani gapini to'xtatib, xatolarni tuzatish kerak emas. Kuzatishlar natijasida paydo bo'lgan yana bir kichik, ammo muhim tafsilot - bu talabani tanishtirish paytida ma'qullovchi nigoh. U o'zini o'zi "yurish" mumkinligini his qilishi muhimroq va uning xatosi tasodifiy bo'lib chiqdi. Agar u bir yoki boshqa qoidadagi nuqsonning natijasi bo'lsa, uni keyinroq hal qilish yo'lini topishingiz kerak. Shuningdek, yuqoridagi muammoning manbai tashqaridan yordamning yetishmasligi bo'lishi mumkin. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'pchilik o'quvchilarning ota-onalar hayotlari davomida chet tilini bilmaydilar, shuning uchun ular maktab davrida ushbu fanga unchalik ahamiyat bermaydilar. Asosan ona tili va adabiyotidan dars beradigan fan o'qituvchilari "Ular ona tilini bilishmaydi, chet tilini qanday o'rganishadi?!" degan iborani tez-tez takrorlaydilar. Keyin bolalar boshqa tillarni o'rganish istagini yo'qotadilar, o'z bilimsizliklariga bahona topadilar. Ota-onalar va o'qituvchilar bolaning chet tillarini o'rganish istagini rag'batlantirishlari va qo'llab-quvvatlashlari kerak, shu bilan birga ularning shaxsiy rivojlanishi va jamiyatdagi iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy vaziyatdagi o'zgarishlarga moslashish imkoniyatlarini kengaytirish uchun muhimligini doimiy ravishda uqtirib borishlari zarur.

Chet tilini o'rganishda ta'lim va amaliy qiyinchiliklar ham paydo bo'ladi. O'quvchilarining turli bilim darajasi qisqa vaqt ichida mashg'ulotlarda kerakli natijaga erishishga imkon bermaydi. Ba'zi talabalar ta'limning boshlang'ich bosqichidan o'rta darajaga minimal til tayyorgarligi bilan o'tadilar. Bunday o'quvchilarga ko'p vaqtni sinfda berish butun jarayonni sekinlashtirishni anglatadi, chunki siz bilganingizdek, o'qituvchining ish dasturi bor, unga muvofiq u mashg'ulotlarni rejalashtirishi kerak. Qolgan talabalarda istakni uyg'otish qiyin, ammo mumkin. Asosiysi, yondashuvni topish, masalan, bolaning shaxsiy manfaatlariga e'tibor berish va hokazo.

Tajriba shuni ko'rsatadiki, nutq faoliyati turlarini o'rgatishda talabalar etarli ko'nikmaga ega emaslar. Har qanday tilda muloqot qilish leksik va grammatik birliklardan ongli ravishda foydalanishni o'z ichiga oladi, chunki ikkita komponent va bir-birini to'ldiruvchi lingvistik asoslar bo'lmaganda to'liq aloqa qilish mumkin emas.

So'zlarni va grammatika qoidalarini yodlash har qanday tilni o'rganishning asosidir, lekin siz uyg'unlikni ham bilishingiz kerak, bu esa ancha qiyin. Masalan, dialogni o'rgatishda biz adekvat nutq formulalaridan, klishe'lardan, alohida so'zlarda emas, balki bir butun sifatida yodlanishi kerak bo'lgan iboralardan foydalanamiz,

chunki bir tilning konstruksiyalari o'rganilayotgan chet tilining konstruksiyalari bilan mos kelmasligi mumkin.

Bundan tashqari, talabalar chet tilida fikrlash qobiliyatiga ega emaslar. O'z fikrlarini ifodalash uchun talabalar birinchi navbatda o'zbekcha iborani tuzadilar, so'ngra to'g'ri grammatik qurilishni qurishga harakat qilib, inglizcha so'zlarni almashtiradilar. Shu sababli leksik, grammatik, stilistik xatolar yuzaga keladi, nutqda duduqlanish va kechikishlar paydo bo'ladi. Boshqa tilda fikrlashni o'rganish uchun tez-tez mashq qilish, mavzuni aqliy tasavvur qilish va uni tezda ifodalash kerak, lekin o'zbek tilida emas, balki darhol ingliz tilida.

XULOSA

Biz o'zbekcha so'zlarni chet el (ingliz, nemis, fransuz va boshqalar) bilan qanchalik tez-tez almashtirsak, nutqimiz shunchalik ravon va ishonchli bo'ladi. Albatta, bu muammolardan tashqari yana bir qancha muammolar ham bor. Bu esa chet tillarini o'qitish tizimini jiddiy takomillashtirishga, passiv o'rganishning eski stereotiplarini yo'q qilishga, o'quvchilarni fikrlashga, o'qituvchi bilan birgalikda murakkab hayotiy savollarga javob izlashga majbur qiladi. Bu masalada talabalarni rag'batlantirishdan tashqari, taklif etilayotgan o'quv materiallarining dolzarbligi va jozibadorligi, shuningdek, o'qituvchining kasbiy va ishbilarmonlik malakasi muhim rol o'ynaydi. Dastlabki bosqichda talabalarning qiziqishi, qoida tariqasida, juda yuqori bo'lib, o'qituvchi oldida eng yangi o'quv qo'llanmalari va tegishli qo'shimcha materiallarni keng jalb qilish, shuningdek, talabalar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni rag'batlantiradigan zamonaviy usullardan foydalanish orqali uni saqlab qolish vazifasi turibdi. Zamonaviy pedagog ushbu vazifani sidqidildan bajarishi lozim.

REFERENCES

1. Jalolov J. Chet tili o'qitish metodikasi. – Toshkent., 2012: – 48-bet.
2. Johnson, K. E. The Sociocultural Turn and Its Challenges for Second Language Teacher Education. // TESOL Quarterly., – London., 2006: – 235- bet.
3. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – London., 2001: – 64-bet.
4. Низаева Л. Ф. Коммуникативная компетенция : сущность и компонентный состав // Молодой ученый. – 2016. – № 28. – С. 933–935.
5. Психологическое консультирование : теория и практика : учеб. пособие для студентов вузов / Н. Д. Линде. – М. : Аспект Пресс, 2010. – С. 20.
6. Щукин, А.Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам / А.Н. Щукин – М. : Филоматис, 2008. – 196 с.